

חייבים לדבר על זה

בג"ץ vs. המדינה היהודית

פסיקות מרכזיות
של בית המשפט העליון
נגד הצביון היהודי
של מדינת ישראל

כתיבה: חיים אליהו
עריכה לשונית: שרה המר

בהוצאת חותם - יהדות על סדר היום (ע"ר)

ת.ד. 11 ניצן מיקוד: 7928700
טל': 0733904102
דוא"ל: office@chotam.org.il
אתר: www.chotam.org.il

© כל הזכויות שמורות

תוכן עניינים

4	א. פתיחה
5	ב. חיזוק מעמד הרפורמים בישראל
9	ג. פגיעה במוסד המשפחה
11	ד. פגיעה במעמד השבת
12	ה. פגיעה בגיור הממלכתי
13	ו. פגיעה בכשרות הממלכתית
15	ז. פגיעה במעמד הרבנות הראשית לישראל וברבני ישראל
19	ח. התערבות באורחות חיון של הציבור הדתי והחרדי
22	ט. סיכום

פתיחה

כוחו המופרז של בג"ץ פוגע במדינת ישראל, הן בהיבט היהודי והן בהיבט הדמוקרטי. אכן, מקובל שמערכת המשפט בדמוקרטיה עוסקת גם בשמירה על ערכי יסוד מסוימים, על זכויות המיעוט ועוד. אך המציאות הנוכחית בישראל, כפי שעולה גם ממסמך זה, כבר הרחיקה לכת מעבר למתואר כאן. קבוצה קטנה של כעשרה אנשים, שופטי בג"ץ, מכריעה פעם אחר פעם בסוגיות היסוד של מדינת ישראל. הם עושים זאת תוך נתינת פרשנות עצמית לחוקי הכנסת, ופעמים לא מעטות אף על ידי פסילת חוקים והחלטות ממשלה. הם עושים זאת תוך הטלת אימה על כל מערכות המדינה האחרות: צה"ל, הממשלה, הכנסת, הרשויות המקומיות, הרבנות הראשית ועוד, הממהרות להתאים את עצמן לפסיקות בג"ץ.

מדינת ישראל אינה רק דמוקרטיה, היא קודם כול מדינה יהודית. הפגיעה בלאומיות היהודית במסגרת בג"ץ, במובן של פגיעה בהתיישבות, בנושאים ביטחוניים ועוד, מוכרת יותר. תחום שזוכה פחות לתשומת לב, אך חמור לא פחות, הוא הפגיעה בצביון היהודי של המדינה באמצעות בג"ץ.

המסמך שלפניכם סוקר את הסוגיות המרכזיות שבהן בג"ץ פוגע במדינה היהודית בעשור האחרון. סוגיות אלה כוללות פגיעה במוסד המשפחה, פגיעה במעמד השבת במדינה, החדרת הרפורמים לכל מערכות המדינה ללא כל התאמה לשיעורם האמיתי בקרב האוכלוסייה היהודית בישראל, פגיעה בכשרות הממלכתית, רדיפת תלמידי חכמים שאינם מתיישרים עם תפיסת העולם הפרוגרסיבית, ועוד.

עוד לפני הפסיקה הספציפית בעד או נגד, עצם העובדה שעקרונות היסוד של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית מקבלים את התוקף לקיומם מקבוצת שופטים קטנה שאינה נבחרת על ידי העם, אינה מתקבלת על הדעת.

שינוי מציאות מתחיל בהכרת המציאות לאמיתה ובשינוי תודעה, וזו מטרת המסמך שלפניכם.

חיזוק מעמד הרפורמים בישראל

בג"ץ מחזק את אחיזת הרפורמים ברחבת הכותל

מתווה הכותל הגיע לבג"ץ, חיות כעסה: "מדוע לא נעשה דבר?"

בג"ץ דן בעתירת הזרמים הרפורמיים ונשות הכותל, שדרשו ליישם את המתווה שסוכם לפני שנתיים: "התחזוקה מהווה סכנת נפשות". המדינה: "רה"מ תומך במתווה, אך היו בחירות וקורונה". השופט הנדל כעס על פרקליט שטען: "בג"ץ לא צריך להתערב בסוגיות פולחן"

יעל פרידסון פורסם: 03.11.20, 17:02

בתמונה: כתבה באתר Ynet, פורסמה בתאריך 03.11.20

מאבק 'נשות הכותל' לקיום תפילה בגישה רפורמית פלורליסטית ברחבת הכותל מלווה ומקבל את הכוח החיוני לקיומו ע"י שופטי בג"ץ. מאבק זה, על היבטיו השונים: קיום תפילה רפורמית ברחבת התפילה הנוכחית, יצירת רחבה רפורמית לצד הרחבה הקיימת, חיזוק מעמד הרפורמים בקרן למורשת הכותל, ועוד, מתקיים בין כותלי בג"ץ. בסקירה זו נתייחס לנקודות אחדות בלבד של תמיכת בג"ץ במאבק זה במהלך השנים. העתירה הראשונה לבג"ץ בסוגיה זו (בג"ץ 257/89) הוגשה עוד בימים של גישה משפטית שמרנית יותר. העתירה נדחתה בינואר 1994, כאשר השופט מאיר שמגר ציין בפסק דינו: "הנני מציע לממשלה לשקול מינויה של ועדה שתוסיף ותבדוק את הנושא לעומקו כדי להגיע לפתרון שיקיים את חופש הגישה לכותל ויצמצם פגיעה ברגשות המתפללים. על-כן הייתי דוחה בשלב הנוכחי את העתירות, וזאת בכפיפות להמלצתי הנ"ל".¹

עם זאת, האקטיביזם השיפוטי שהתבסס בבג"ץ הורגש היטב גם בסוגיה זו. בבואו לדון ב'נשות הכותל', באוקטובר 2014, כתב השופט מישאל חשין: "... כחובתה על-פי דין שומה עליה, על הממשלה, למצוא דרך ראויה ולאפשר לנשות הכותל לקיים בתום-לב את תפילתן, כדרכן, ברחבת הכותל המערבי".² בינואר 2016, ובעקבות הלחץ המשפטי המתמשך, החליטה ממשלת ישראל על 'מתווה הכותל': הקמת רחבת תפילה בגישה רפורמית ובניהול רפורמי וקונסרבטיבי, שתקבל מעמד שווה לרחבה הנוכחית, כולל כניסה ראשית.³ בעקבות לחץ ציבורי מצד שומרי המסורת איימו נציגי הציבור החרדי והדתי לפרוש מהממשלה אם המתווה ייושם, וביוני 2017 הוא הוקפא.⁴

העיכוב ביישום המתווה עורר לחץ מחודש מצד בג"ץ. כחלק מכך, בספטמבר 2016 נזף בג"ץ בממשלת ישראל על אי יישום המתווה, והמליץ לעותרים להגיש עתירה חדשה בנושא.⁵ בינואר 2017 בג"ץ הוציא צו על תנאי שהורה למדינה להשיב תוך שלושים יום מדוע היא מונעת קיום תפילה רפורמית של 'נשות הכותל' ברחבת עזרת הנשים המרכזית. בהזדמנות זו הורה בג"ץ לרב הכותל למנוע חיפוש על 'נשות הכותל', שניסו שוב ושוב להכניס ספרי תורה לרחבה לשם קיום תפילה רפורמית, בניגוד לתקנות המקומות הקדושים.⁶

האיום מצד בג"ץ ממשיך ללוות את הנושא במלוא חריפותו. בדיון נוסף שהתקיים בבג"ץ בנובמבר 2020, בראשות הנשיאה אסתר חיות, נזפה חיות בנציגת המדינה על אי יישום המתווה: "מדוע לא נעשה דבר מאז ישיבת ועדת השרים ב-2018... אם ראש הממשלה אכן עומד מאחורי הקידום?... איך זה מסתדר עם הדברים שלך?". נציגת המדינה התנצלה והסבירה: "... היו שלוש מערכות בחירות ומגפת הקורונה. זה לא מתרץ הכל, אבל בהחלט מסביר את הקושי...".⁷

בעקבות בג"ץ: המדינה החלה לממן "רבנים/ות" רפורמים (29.05.12)⁸

המדינה תממן רבנים רפורמים וקונסרבטיבים

כך הודיע היועץ המשפטי לממשלה לבג"ץ בצעד תקדימי, שבע שנים לאחר שהוגשה עתירה בעניין לביהמ"ש העליון • העותרים: "הישג היסטורי של התנועות הלא אורתודוקסיות"

בתמונה: כתבה באתר "ישראל היום", עודכנה בתאריך 26.02.13

התנועה הרפורמית עתרה לבג"ץ עוד ב-2005 בדרישה שהמדינה תממן את הרפורמים והקונסרבטיבים תחת הגדרה של "שירותי דת". ב-2009 בג"ץ שלח את הצדדים להידברות לגבי האופן שבו תשלם המדינה ל"רבנים" שאינם אורתודוקסים. בהמשך חזר הנושא לבג"ץ, וזה ביקש שעמדת המדינה בנושא תהיה על דעת היועץ המשפטי לממשלה. בסופו של דבר הודיע היועץ ש"ל בית המשפט כי הוא ממליץ לממן 'רבנים' רפורמים.

דחיפת בג"ץ את המדינה לממן "רבנים" רפורמים וקונסרבטיבים היא אמירה ברורה המובילה לשינוי הצביון היהודי כפי שהתקיים במדינה מראשיתה. דבר זה התבטא גם בדברים שאמר גלעד קריב, מנכ"ל התנועה הרפורמית, לאחר פרסום החלטה זו: "הסכמת המדינה לתמוך בפעילותם של רבנים רפורמים במועצות האזוריות, תוך הכרה ברורה בהיותם נושאי משרה רבנית, היא פריצת דרך חשובה... מדובר בצעד ראשון אך משמעותי בדרך להשוואת מעמדם של כל זרמי היהדות בישראל ואנו מקווים כי המדינה אכן תקפיד ליישם את התחייבותה לבית המשפט במלואה...". בג"ץ 8944/05 נדון בפני השופטים אליקים רובינשטיין, חנן מלצר ועוזי פוגלמן.⁹

בג"ץ כפה על המועצות הדתיות להטביל "גרים" רפורמים וקונסרבטיבים במקוואות שלהן (11.02.16)¹⁰

בית המשפט המחוזי בבאר שבע קבע כי לא נפל פגם בהחלטת המועצה הדתית בעיר למנוע מהתנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית להשתמש במקוואות בעיר לשם עריכת טקסי גיור.

התנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית עתרו לבג"ץ נגד החלטה זו, ובהרכב של שלושה שופטים הפך בג"ץ את פסק הדין והכריע לטובתן, ובכך אילץ את המועצה הדתית לאפשר קיום טקסי גיור שכאלו במקוואות המועצה, גיור שכמובן אינו מוכר על ידי מדינת ישראל. פסיקה זו פוגעת בצביון הגיור במדינה, המעוגן בחוקי המדינה, וגורמת לשינוי משמעותי בנושא זה תוך עקיפת הציבור ונציגיו בכנסת. המשיבים, המועצה הדתית בבאר שבע והמשרד לשירותי דת, טענו שטבילת "גרים" רפורמים, שמספרם ממילא זעום ביותר, מתאפשרת בכמה מקוואות בישראל (בקיבוץ חנתון, במודיעין ובעומר),

וכן ציינו שישנם מקוואות במקומות רבים שאינם כפופים למועצה דתית כלשהי, אך טענתם נדחתה. מדחיית טענתם ניתן ללמוד שבית המשפט, וכמובן גם הרפורמים, לא חיפשו כאן פתרון לבעיה, אלא השתמשו בבעיה כמנוף לשינוי מציאות במדינת ישראל, תוך עקיפת הציבור והמחוקק, כאמור. נוסף על כך, אף שטענת העותרים הייתה ביחס למקוואות בבאר שבע, פסיקת בג"ץ התייחסה לכלל המקוואות בישראל.

עתירת התנועה הרפורמית והקונסרבטיבית (עצ"מ 10/5875) התקבלה ע"י שלושת השופטים: אליקים רובינשטיין, מרים נאור וסלים ג'ובראן.¹¹

בעקבות לחץ מבג"ץ - צה"ל הודיע שיקיים קבורה חילונית ורפורמית כקבורה צבאית¹²

חוק בתי קברות צבאיים קובע כי כל חלל צה"ל שהינו יהודי יכול להיקבר בבית עלמין צבאי, בלוויה צבאית יהודית, או בבית עלמין אזרחי. בשנת 2017 עתר ארגון 'חדו"ש לחופש דת ולשוויון' בדרישה שצה"ל יחל לקיים טקסי קבורה חילוניים ורפורמיים.¹³

בעקבות העתירה צה"ל שינה את הפקודה וקבע כי משפחת הנפטר שתרכזה לוויה צבאית, תוכל לבחור בין לוויה שתכלול את הסממנים היהודיים (קריאת פסוקים, א-ל מלא רחמים וכו') לבין לוויה ללא כל סממן יהודי. מנכ"ל חדו"ש, עו"ד ו"הרב" הרפורמי אורי רגב, בירך על ההחלטה אך טען שהיא אינה מספקת והמשיך לנהל את העתירה.¹⁴

צה"ל הציע שינויים נוספים לפקודה, אך ארגון 'חדו"ש' התעקש פעם אחר פעם להמשיך את המאבק דרך בג"ץ בטענה שהשינויים עדיין אינם מספקים. רק לאחר שצה"ל שינה לגמרי את הפקודה, ואפשר לכל משפחה לקיים טקס המתאים לרצונה, כולל הזמנת רבה רפורמית להנחיית הטקס, והדגיש שהמשפחה תידוע במהלך ההכנות ללוויה שביכולתה לבחור כל טקס שתרכזה ובלבד שלא יפגע "בקדושת בית הקברות", התרצתה העותרת.¹⁵

שופטי בג"ץ, ענת ברון, יוסף אלרון ועוזי גרוסקופף, שיבחו את העותרת על שהביאה נושא זה לבג"ץ: "יש לזקוף לזכות העותרת, שהציפה וקידמה נושא רגיש שלא ניתן להפריז בחשיבותו...", והודיעו שאם תתעורר מחלוקת דלתות בית המשפט פתוחות לפניה. אף שהמשיב, צה"ל, נענה לכל דרישות העתירה, השופטים הטילו עליו הוצאות משפט בסך 10,000 ש"ח.¹⁶

בג"ץ פועל להחדיר את הרפורמים ל'מנהלת זהות יהודית' ול'איגוד המרכזים לזהות יהודית'

'מנהלת זהות יהודית' פועלת במסגרת המשרד לשירותי דת, בהתאם להחלטת ממשלה משנת 2013. המנהלת, כהגדרתה, פועלת "להחזיר את הנשמה היהודית למדינת ישראל" ולהגביר את האחדות בעם באמצעות טיפוח המורשת הלאומית היהודית.¹⁷

התנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית עתרו במרס 2017 לבג"ץ נגד המנהלת, בדרישה להיות מיוצגות בכל ערוצי הפעילות של המנהלת.¹⁸ בפסק הדין שפרסם בג"ץ בסוגיה זו ב-28.02.18, הדגיש בג"ץ כי "חובת המדינה להבטיח גישה פלורליסטית ושוויונית בפעילות המנהלה - היא אכן סוגיה בעלת חשיבות ציבורית רבה". נוסף על כך, בג"ץ הציג את תשובת המדינה, שלפיה כל מרכזי המנהלת

פתוחים לפני כל גורם, כולל גופים חילוניים וכן גופים שאינם אורתודוקסיים. בג"ץ הוסיף כי אם ההחלטות שיתקבלו במכרזים שבהן תשתתפנה העותרות "לא יניחו את דעתן", הן מוזמנות לעתור נגדן לבית המשפט לעניינים מנהליים. בג"ץ אף המליץ לתנועות הרפורמיות לפעול באופן יזום ולהציע פרויקטים לקידום הפלורליזם בפעילות המנהלת.¹⁹ 'זהות - איגוד המרכזים לזהות יהודית' הוא איגוד של כארבעים עמותות הפועל בפיקוח משרד החינוך. האיגוד מייצג עשרות סניפים בכל הארץ, הפועלים במסגרת מוסדות החינוך ובקהילה לחיזוק הזהות היהודית ישראלית.²⁰

ב-10.06.19 פרסם משרד החינוך מבחני תמיכה חדשים למוסדות ציבור שהם מרכזים להעמקת החינוך היהודי. לאחר כחודש עתרה התנועה הרפורמית לבג"ץ יחד עם 'פנים', ארגון גג של עמותות ליהדות פרוגרסיבית, בדרישה להוציא צו ביניים נגד מבחני התמיכה האלו.²¹ ב-05.02.20 הוציא בג"ץ צו ביניים נגד משרד החינוך והיועץ המשפטי לממשלה, המשיבים בעתירה זו, והורה להם להתייבב וליתן טעם מדוע לא יתוקנו המבחנים באופן שייתנו שוויון לארגונים הפרוגרסיביים, או לחלופין, מדוע לא יבטלו את המבחנים וישאירו את הישנים על כנם?²² עתירה זו עדיין מתנהלת. ב-02.02.21 נמסרה תגובת משרד החינוך והיועמ"ש לבג"ץ, ובג"ץ נתן לעותרים שבעה ימים להצגת תגובתם.²³

בג"ץ נגד ערוץ 20 בשל "הדרת רפורמים" משידורי הערוץ²⁴

ביולי 2017 עתרו התנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית לבג"ץ בדרישה שזה יורה למועצת הכבלים והלוויין ולמשרד התקשורת לכפות על ערוץ 20, הפועל גם כערוץ מורשת, לתת ביטוי לרפורמים בשידוריו.²⁵ כשלושה שבועות לאחר הגשת העתירה, הטילה מועצת הכבלים והלוויין (שגם נגדה הוגשה העתירה) קנס כספי על ערוץ 20 בשל "הדרת הרפורמים", וקבעה כי הערוץ יתחייב לדווח מדי חודש על הייצוג שייתן לתנועות הלא אורתודוקסיות.²⁶ לאחר שהמועצה דיווחה לבג"ץ כי היא פועלת נגד ערוץ 20, באופן שתואר כאן לעיל, ולאחר שערוץ 20 ביקש לקבל רישיון פעולה מטעם הרשות השנייה (בעקבות חקיקת חוק הרשות השנייה בכנסת בפברואר 2018), הודיע בג"ץ שכעת מדובר במציאות חדשה שמצריכה עתירה חדשה, והוסיף כי ימחק את העתירה במתכונתה הנוכחית. בג"ץ הודיע כי טענות הצדדים שמורות להם, ובעצם אמר לעותרים כי ביכולתם להגיש עתירה חדשה נגד הערוץ, אך רק לאחר מיצוי הליכים משמעותי מול הרשות השנייה. בג"ץ אף לא הטיל צו הוצאות על העותרים.²⁷

פגיעה במוסד המשפחה

פונדקאות

בג"ץ בהחלטה דרמטית: יש לאפשר ללהט"בים הליכי פונדקאות בישראל

שופטי בג"ץ הקציבו למחוקק שנה לתיקון החוק בהתאם לפסיקה החדשה, תוך שנתנו דעתם לפגיעה החמורה והנמשכת בזכות לשוויון ולהורות הנגרמת לגברים יחידים ולבני זוג מאותו מין • "החרגתה הגורפת של קבוצת הגברים ההומוסקסואלים מתחולת הסדר הפונדקאות נחזית כאפליה חשודה"

בתמונה: כתבה באתר 'גלובס', פורסמה בתאריך 27.02.20

בג"ץ אילץ את המדינה לשנות את החוק ולאפשר פונדקאות לחד מיניים (27.02.20)²⁸

שופטי בג"ץ הציבו אולטימטום של שנה בפני המדינה כדי לשנות את חוק הפונדקאות, ואם לא ישונה, יבטל בג"ץ את החוק או יכניס לתוכו שינויים. בהרכב של חמישה שופטים, הנשיאה אסתר חיות והשופטים חנן מלצר, ניל הנדל, יצחק עמית ועוזי פוגלמן, קבעו השופטים כי "החרגתה הגורפת של קבוצת הגברים ההומוסקסואלים מתחולתו של הסדר הפונדקאות נחזית כהפליה 'חשודה', המייחסת מעמד נחות לקבוצה זו".²⁹

הליך זה החל בעתירה לבג"ץ (בג"ץ 3217/16) מטעם המרכז הרפורמי לדת ומדינה ואחד מארגוני הלהט"ב, בדרישה לבטל את חוק הפונדקאות כפי שהוא קיים במדינה. בשל לחץ בג"ץ, התייצב נציג המדינה לפני השופטים בספטמבר 2017 והודיע שהמדינה תשנה את החוק.³⁰ בעקבות פרסום הודעה זו העתירה נמחקה, והשופטים פסקו לשלם לעותרים על הוצאותיהם, בשל "תרומתה של העתירה והדיון בה לקידום עניינם של העותרים בסוגיית האימוץ", כלשונם.³¹

בפברואר 2020, לאחר שהמדינה נמנעה מפגיעה במוסד המשפחה ומשינוי חוק הפונדקאות, התקיים הדיון האחרון בבג"ץ, שבו בג"ץ אילץ את המדינה לשנות את החוק, גם במחיר של פסילת החוק הקיים שנחקק בכנסת. מטבע הדברים, ארגוני הלהט"ב ראו בהחלטה זו ניצחון מוחץ של בג"ץ מול הממשלה ונבחרי הציבור. כחלק מכך, יו"ר האגודה למען הלהט"ב, הילה פאר, אמרה: "מדובר בהחלטה היסטורית... אנחנו גאים וגאות להיות מי ומה שאנחנו בכל מקום במדינה שלנו".³²

בג"ץ כפה על עיריית ירושלים לממן את הבית הפתוח ללהט"ב³³

בג"ץ, בהרכב השופטים יצחק עמית, אסתר חיות וחנן מלצר, קיבל את עתירת 'הבית הפתוח לגאווה ולסובלנות' בירושלים וחייב את העירייה לממן אותו במסגרת התמיכות במרכזים קהילתיים. השופטים קבעו שיש לשנות את קריטריון התמיכה במסגרת זו, כך שלא תכלול רק מרכזים של קהילה המרוכזת

בשכונה מסוימת, אלא גם של "קהילת הלהט"ב" המפוזרת ברחבי העיר. באופן זה העירייה חויבה לשלם חצי מיליון ₪ לבית הפתוח.³⁴

על בסיס פסיקה זו, עתר הבית הפתוח ב-02.08.20 לבית המשפט המחוזי בירושלים, נגד העירייה, בדרישה לחייב אותה ב-1.2 מיליון ₪ נוספים למימון עמותה זו. לטענת העמותה, "העירייה פוגעת בכ- 100 אלף תושבים להט"בים בעיר ובשירותים החיוניים להם הם זכאים".³⁵

שופטי בג"ץ הביעו תמיכה מובהקת בהחלת נישואים אזרחיים בישראל (22.01.14)³⁶

בג"ץ דן בעתירה נגד הממשלה והכנסת, שעניינה דרישה להחיל נישואים אזרחיים בישראל - עבור אלו שאינם יכולים להינשא עפ"י היהדות (משום שאחד מבני הזוג אינו יהודי, במקרה של העותר בבג"ץ זה) וכן עבור יהודים שאינם רוצים להינשא עפ"י היהדות.

שופטי בג"ץ שדנו בעתירה זו, אשר גרוניס, מרים נאור ואליקים רובינשטיין, הביעו תמיכה ברורה בהחלת נישואים אזרחיים בישראל, אך הוסיפו כי "עם כל הצער" ידיהם כבולות משום שהם אינם יכולים לחייב את הכנסת לפעול בנושא זה: "אין בידי בית המשפט להורות למחוקק לחוקק חוק".³⁷

האם בג"ץ יפגע בנאמנות הזוגית? (בג"ץ המורדת)³⁸

עתירה זו, המוכרת בשם בג"ץ הבוגדת, עוסקת בבני זוג שנישאו בראשית שנות השמונים, כאשר הבעל הביא לנישואים מגרש שהיה בבעלותו עוד קודם לכן. בני הזוג החלו בהליך גירושין ב-2013, שבהמשך הדרך הגיע לדיון בפני בית הדין הרבני הגדול. בשנת 2017 פסק בית הדין שהרכוש שהבעל הביא עמו טרם החתונה לא יחולק עם האישה, כאשר טענת הבעל היא שלא התכוון להעניק זכויות לאשתו ברכוש זה, לו ידע שהיא תבגוד בו.

האישה עתרה לבג"ץ נגד פסק הדין, אך בג"ץ לא שינה את פסק הדין, בין היתר בשל כיבוד סמכות בית הדין, המוקנית לו עפ"י חוק.³⁹ האישה עתרה שוב לבג"ץ. ביוני 2019 הורתה הנשיאה אסתר חיות לקיים דיון נוסף בנושא, ובו תעלה השאלה האם בגידה של אישה בבעלה מהווה עילה ל"שיתופיות מוחלשת" בנכסים.⁴⁰

בג"ץ עוד לא נתן פסק סופי בסוגיה זו, אך כבר כעת התרחשו כאן כמה נקודות בעייתיות שיש לתת עליהן את הדעת:

א. בג"ץ קיבל את בקשתם של כמה ארגונים פמיניסטיים שרצו להצטרף כידידי בית המשפט,⁴¹ אך מנגד סרב לקבל את בקשתם של ארגונים לחיזוק המשפחה שביקשו להצטרף כידידים.⁴²
ב. לדברי עו"ד שמחה רוטמן, השופטים שנבחרו לדיון בהרכב במורחב שייכים לגישה האקטיביסטית פרוגרסיבית.⁴³

ג. ארגונים הפועלים לחיזוק המשפחה, ובהם ארגון 'תורת המדינה', מביעים חשש כבד שבג"ץ יפגע בנאמנות הזוגית, וזאת לאור תקדימים וציטוטים של שופטים אשר אינם רואים ערך בנאמנות זו, לפחות לא מבחינה משפטית. אחד מהציטוטים שפורסמו ע"י 'תורת המדינה' הוא ציטוט של השופט יצחק עמית שאמר כי "המשפט אינו מכיר בעוולות ניאוף ביחסים בין בני הזוג".⁴⁴

ד. פגיעה בסמכות בית הדין הרבני: עפ"י החוק, לבג"ץ אין סמכות לערער על פסיקת בית הדין הרבני.⁴⁵

פגיעה במעמד השבת

בג"ץ קיבע את הפגיעה בשבת בת"א - אישר פתיחת עסקים בשבת בעיר (אוקטובר 2017)⁴⁶

בהרכב מורחב של שבעה שופטים הכריע בג"ץ כי בתי עסקים ייפתחו בתל אביב בשבת. בג"ץ בעצם דחה את עתירת התאחדות הסוחרים שביקשו למנוע את פתיחת העסקים בת"א משום שהדבר פוגע במנוחת העובדים, ונתן תוקף לחוק העזר העירוני המאשר פתיחת 164 מכולות ופיצוציות בימי מנוחה. בהקראת פסק הדין, ביטאה הנשיאה נאור את תפיסתה בנושא במילים: "פסק הדין מבוסס על חיה ותן לחיות".

פסק הדין בבג"ץ המדובר (דנג"ץ 3660/17) הוכרע ברוב של חמישה שופטים: מרים נאור, אסתר חיות, יורם דנציגר, יצחק עמית ודפנה ברק-ארז, נגד שניים: השופטים הדתיים נעם סולברג וניל הנדל.⁴⁷

בג"ץ הכריע: העבודות בגשר יהודית יתקיימו בשבת (22.01.19)⁴⁸

בניגוד לעמדת שר התחבורה, בג"ץ קיבל את עתירת ראש עיריית ת"א רון חולדאי וקבע שהעבודות להקמת הגשר יתקיימו בשבת. העבודות התקיימו לכל אורך השבת, החל מהשבת הסמוכה להחלטת בג"ץ זו.

בג"ץ אילץ את הרבנות הראשית להודיע מדוע לא תיתן כשרות למסעדות ועסקים המחללים שבת (16.11.20)⁴⁹

העתירה הוגשה על ידי בעל מסעדה בירושלים הפועל מתוך תפיסת עולם ברורה שמטרתה לאתגר ולשחוק את עמדת הרבנות הראשית לישראל.⁵⁰

השופטים יצחק עמית, דפנה ברק-ארז ועוזי גרוסקופף חייבו את הרבנות הראשית לענות על סדרת שאלות תוך חודשיים. עניין של השאלות הוא התערבות בסמכות הרבנות הראשית ובשיקול דעתה ביחס למורכבות הגדולה של פתיחת עסקים בשבת, ולדוגמה: מה המשקל שניתן לתת לחשש שמפעילי המסעדה יפרו את הנחיות הרבנות הראשית, והאם זה יכול לשמש טעם לשלילה גורפת של האפשרות לפתוח מסעדה בשבת תחת השגחה? האם נשקלה האפשרות של התנאת מתן השירות בהזמנה ותשלום מראש או לאחר השבת בלבד? האם קיימת נכונות לערוך "פיילוט" בנושא, ועוד. השופטים הודיעו כי הדיון בבג"ץ זה (בג"ץ 1713/20) לא מוצה, ובעצם הוא יתקיים לאחר שהרבנות תציית ותתייצב לפני השופטים להשיב על השאלות שהציגו לה.⁵¹

פגיעה בגיור הממלכתי

בג"ץ החליט: המדינה תכיר בגיורים פרטיים לצורך חוק השבות (31.03.16)⁵²

בהרכב של תשעה שופטים החליט בג"ץ לחייב את המדינה להכיר בגיורים שנעשו בקהילות אורתודוקסיות מוכרות, שלא במסגרת מערך הגיור הממלכתי. את התערבותו החמורה ביסודות היהדות וכן בתפקיד המחוקק כפי שהוא מוגדר במדינת ישראל, נימק בג"ץ במילים הבאות: "המתנו לדברו של המחוקק. משבוששה הכרעתו לבוא - לא ראינו מנוס מהכרעה שיפוטית בעניין".⁵³

הראשל"צ, הרב יצחק יוסף שליט"א, התבטא ביחס להחלטת בג"ץ: "זו שערורייה, לא יעלה על הדעת שתעשיית הגיורים הפיראטיים שלא מפוקחים על ידי אף גורם ממשלתי יוכרו כרשמיים".⁵⁴ גם בקרב נציגי הציבור הדתי והחרדי נמתחה ביקורת חריפה נגד הבג"ץ: "הציבור בישראל רואה במעלליהם הערמומיים של שופטי העליון חלק ממגמה הרסנית של חורבן הדת בישראל. **בית המשפט העליון רושם על שמו בטאבו את הרס היהדות במדינת ישראל**".⁵⁵ השר לשירותי דת אמר כי "מי ששותק על החלטת בג"ץ להכיר בגיורים פיראטיים שלא יתפלא למצוא כאן במדינת ישראל מאות אלפי גויים שיקבלו אזרחות על פי חוק השבות כתוצאה מתעשייה מפוקפקת של גיורים מזויפים".⁵⁶

מנגד, בשמאל בירכו על החלטת בג"ץ. יו"ר מפלגת 'מרץ', ח"כ זהבה גלאון, בירכה על ההחלטה והוסיפה כי היא "מקווה שההלכה החשובה הזאת תיושם לגבי גיורים של כל הזרמים ביהדות".⁵⁷

פגיעה בכשרות הממלכתית

בג"ץ אפשר למסעדות להציג את עצמן כמושגחות גם ללא פיקוח הרבנות הראשית בניגוד לרוח חוק הכשרות ולתכליתו (12.09.17)⁵⁸

מדובר בעתירה של שני בעלי מסעדות מירושלים, הנתמכים על ידי התנועה הרפורמית, נאמני תורה ועבודה ואחרים, נגד הרבנות הראשית והמשרד לשירותי דת. אף על פי שפורמלית העתירה נדחתה, היא נחשבה בעיני העותרים כניצחון וכפגיעה ברבנות הראשית ובכשרות הממלכתית. זאת משום שבבג"ץ אומנם אסר על שימוש במילה 'כשר' במסעדות שאינן מושגחות על ידי הרבנות, אך אפשר להן להציג תעודות כשרות אלטרנטיביות שאינן כוללות את המונח הזה.

מהרבנות הראשית לישראל נמסר כי בבג"ץ מכשיל את צרכני הכשרות: "זה יום שחור עבור כלל צרכני הכשרות במדינת ישראל... באמצעות פסיקה זו פוגע בית המשפט בצרכן אשר מעוניין לצרוך כשרות ואינו בקיא בכלל הסטנדרטים ההלכתיים".⁵⁹

השופט אליקים רובינשטיין, שהתנגד לפסיקה בדעת מיעוט, נימק את עמדתו בנושא זה. לדבריו יש כאן "מדרון חלקלק אשר עלול להטעות את תכליתו של חוק הונאה בכשרות - ובעיקר להטעות את הצרכנים". לדבריו, "מתן אפשרות לבעל עסק להציג עצמו ככשר בשעה שלמעשה לא קיבל את כשרות הרבנות הראשית, היא מכשול גדול".⁶⁰ ספק רב בעיני אם הצגת מצג אמת בכתב בדבר אופן הפיקוח על שמירתם של הסטנדרטים עליהם מקפיד בית האוכל... מתיישבת עם התוצאה של דחיית העתירה. להבדיל מהצגת הסטנדרטים עצמם, הצגת אופן הפיקוח על שמירתם מחייבת מטבע הדבר רים התייחסות לגורם המפקח. בכך יש משום הכרה 'דה-פקטו' בסמכותם של גורמים נוספים, זולת הגורמים המוסמכים, לספק תעודות הכשר, אף זאת - בניגוד לרוח החוק ולתכליתו".⁶¹

תחושת הניצחון בקרב הארגונים הנאבקים נגד צביונה היהודי של המדינה באה לידי ביטוי בדברים הבאים, בין היתר: עו"ד ריקי שפירא רוזנברג מהמרכז הרפורמי לדת ומדינה, שייצגה את העותרים, אמרה כי "זהו צעד חשוב בקידום חופש הדת בישראל... פסק הדין... לא מאפשר לרבנות הראשית לכפות... השגחה". מארגון 'השגחה פרטית' נמסר: החלטת בג"ץ "מבשרת על הישג במאבק שהוביל ארגון 'השגחה פרטית' נגד מונופול הכשרות".⁶²

דנג"ץ 5026/16 התקיים בהרכב של תשעה שופטים: מרים נאור, אליקים רובינשטיין, סלים ג'ובראן, אסתר חיות, חנן מלצר, נועם סולברג ואורי שהם. פורמלית העתירה נדחתה על ידי כל השופטים, אך לגבי הפרשנות המאפשרת למסעדות להציג תעודה אלטרנטיבית ללא המילה 'כשר' - זו ניתנה על ידי מרבית השופטים, למעט השופטים רובינשטיין וסולברג שהתנגדו לה בדעת מיעוט.⁶³

בג"ץ הכריע סופית: מותר להכניס חמץ לבתי החולים בפסח (10.01.21)⁶⁴

בג"ץ זה החל בשתי עתירות שנועדו לאפשר הכנסת חמץ לבתי החולים בפסח: האחת, מטעם ארגון 'עדאלה', ממובילי המאבק נגד זהותה היהודית של המדינה ומארגוני הדגל של 'הקרן החדשה לישראל', והשנייה, מטעם 'הפורום החילוני', ח"כים ממר"ץ ואחרים. אל ארגונים אלה ביקשו להצטרף כידידי בית המשפט גם 'נאמני תורה ועבודה' ו'ישראל חופשית'.⁶⁵

על סמך דעתם של שני שופטים, עוזי פוגלמן ועופר גרוסקופף, קבע בג"ץ כי תותר כניסת חמץ לבתי החולים בפסח ללא כל מפריע. השופט ניל הנדל התנגד להחלטה זו, בדעת מיעוט, וכתב: **"נוח לה לעתירה זו שלא הוגשה יותר משהוגשה... מקרה זה, באופן מובהק, לא היה צריך להגיע להכרעה שי-פוטית אלא ראוי היה לסיימו בפשרה חברתית"**.⁶⁶ "לו הייתה דעתי נשמעת, נכון יותר שבית המשפט לא יכריע במחלוקת, ויאפשר לצדדים לפתור אותה".⁶⁷

ב-10.01.21 דחתה נשיאת בית המשפט העליון, אסתר חיות, את בקשת הרבנות הראשית והיועץ המשפטי לממשלה לקיים דיון נוסף בנושא. הרבנות הראשית טענה כי "מעבר לפגיעה בצביונה היהודי של מדינת ישראל, הכנסת חמץ לבתי החולים במהלך חג הפסח תגרום לשומרי כשרות להדיר את עצמם מבתי החולים תוך הימנעות מקבלת טיפול רפואי... הרבנות הראשית תתקשה להבטיח מזון כשר בבתי החולים".⁶⁸ מצידה טענה חיות כי **החשש לפגיעה בכשרות בתי החולים אינו גובר על החשש לפגיעה בזכויות יסוד של המבקרים בהם**.⁶⁹

הגופים הפועלים לשינוי צביון המדינה ראו בהחלטת בג"ץ ניצחון גדול וחיזוק לעמדתם. עו"ד יאיר נהוראי, ממגישי העתירה מטעם 'הפורום החילוני', בירך על ההחלטה והגדיר אותה כ"**פסק דין שישמש כתקדים משפטי, ויאפשר מאבקים חילוניים גם בזירות אחרות**".⁷⁰

בג"ץ הכריע סופית: תותר הכנסת חמץ לבתי החולים בפסח

נסתם הגולל על אפשרות הרבנות לערער על ההחלטה: נשיאת בית המשפט העליון סירבה לאפשר דיון נוסף בהרכב מורחב בעתירות על הכנסת מזון חיצוני לבתי החולים בפסח, ואף אישרה את דעת הרוב כי איסור הכנסת חמץ מהווה פגיעה בזכויות החולים לחופש מדת. "פסק הדין יביא למתיחות מיותרת. סביר שהעניין יתוקן בחקיקה", הבהיר בא כוחה של הרבנות. ח"כ משה גפני: "שופטי בג"ץ חצופים. נדרוש את פסקת ההתגברות בכל תוקף"

בתמונה: כתבה באתר Ynet, פורסמה בתאריך 10.01.21

פגיעה במעמד הרבנות הראשית לישראל וברבני ישראל

בג"ץ פוגע בסמכות בתי הדין הרבניים למנוע נישואי תערובת (16.11.20)⁷¹

לפני בית הדין הרבני מגיעים לעיתים אנשים המעוניינים להינשא כיהודים, אך זהותם כיהודים אינה ברורה. במקרים אלו נדרש בית הדין לעסוק בבירור יהדותם, במטרה לגלות הוכחות שיאשרו את יהדותם ויאפשרו להם להינשא כדת משה וישראל. מנגד, אם יתברר שהם אינם יהודים - בית הדין יקבע שהם אכן כאלה. מטבע הדברים, הוכחות אלה משליכות גם על בירור יהדותם של הקרובים של אותם אנשים מצד האם, לטוב ולמוטב, על פי ההלכה היהודית.

למשל, כאשר מגיע אל בית הדין אדם שלא ברור אם הוא יהודי, ומהבירור שעורך בית הדין עולה שאכן אינו יהודי, ברור שגם אימו ואחיו ואחיותיו מאימו אינם יהודים. הדרך היחידה לשמור מידע חשוב זה בבית הדין, כערכאה שופטת, ולעדכן בכך את הרבנות, כדי שזו לא תגרום בטעות לנישואי התבוללות, היא לרשום את אותם הקרובים מהאם כמי שאינם יהודים.

כחלק מהמגמה לפגוע בסמכותו של בית הדין הרבני וביכולתו לסייע לרבנות למנוע נישואי התבוללות, עתרו ארגון 'עיתים', 'מרכז רקמן' וגופים נוספים נגד בתי הדין הרבניים, וטענו שבית הדין צריך להתעלם מהמידע על הקרובים מהאם, למחוק אותו, ובוודאי לא להעבירו לידי הרבנות.⁷²

שופטי בג"ץ, בהרכב בראשות הנשיאה אסתר חיות, הוציא צו על תנאי המורה לבית הדין ולמדינה להתייצב ולומר מדוע לא יורה על מחיקת הרשימה השומרת את שמות בני המשפחה של מי שהתברר בבית הדין, ולהעלים מידע זה מהרבנות.

בשיחה עם ארגון 'חותם', הסביר הרב אליהו מימון, ראש תחום בירור יהדות וראש אגף עגונות בבתי הדין הרבניים, כי לדבריו "מדובר בתיאטרון אבסורד. בית המשפט מונע מבתי הדין להשליך את תוצאות בירור היהדות על קרובי המשפחה מדרגה ראשונה מהאם, של מי שהתברר בבית הדין שאינו יהודי. לשם ההמחשה, אם מצא בית הדין כי הגב' סבטלנה אינה יהודייה הוא לא יוכל לשמור מידע אמת זה, שגם אימה, אחיה וילדיה אינם יהודים, ואלה יוכלו למעשה להגיע לרבנות המקומית ולהירשם לנישואין ללא הפרעה ובלי שבן הזוג שנישא עמם תהיה לו דרך לדעת שהוא נישא עם מי שאינו באמת יהודי, ולמרות שקבוע בחוק הישראלי 'שנישואין וגירושין של יהודים ייערכו בישראל על פי דין תורה', יצטרכו רשמי הנישואין על הרבנות לעשות את עבודתם עם עיניים מכוסות".⁷³

צו על תנאי בבג"ץ זה (בג"ץ 6483/17) ניתן בהרכב של שלושה שופטים: הנשיאה אסתר חיות, מני מזוז ויעל וילנר.⁷⁴

בג"ץ הורה להעמיד את הרב שמואל אליהו לדין משמעתי (21.09.20)⁷⁵

בג"ץ קיבל את עתירת המרכז הרפורמי לדת ומדינה, האגודה לזכויות האזרח בישראל ועוד, והורה להעמיד את הרב שמואל אליהו לדין משמעתי, בשל אמירות שהשמיע שבהן ביטא את תפיסות עולמו התורני וההשקפתי, כמצופה מרב בישראל.

הפסיקה התקבלה בעתירה שהתנהלה במשך כמה שנים, שבהן עקבו העותרים אחר הרב וציטטו כל אמירה שלו שאינה תואמת את תפיסת העולם הליברלית ושנתפסת בעיניהם כעילה לטענה משפטית. פסק הדין בבג"ץ זה (בג"ץ 7150/16) התקבל פה אחד על ידי שלושת השופטים: הנשיאה אסתר חיות, יצחק עמית ואלכס שטיין.⁷⁶

לאחר פרסום פסק הדין אמר הרב אליהו כי דבריו הביעו את עמדתו התורנית, והוסיף "אנחנו לא נפסיק לדבר. לא נפסיק לומר את האמת".⁷⁷

ח"כ מיקי זוהר כתב: "החלטת בג"ץ בעניינו של הרב שמואל אליהו מדיפה ריח רע של סתימת פיות לצד מסווים בחברה הישראלית. שיטות אלו מתאימות למשטרים אחרים שמונעים את חופש הדיבור. יש למחות על ההחלטה שהתקבלה או לפחות לדרוש החלטות זהות גם כלפי התבטאויות של אנשי השמאל". ח"כ ד"ר שלמה קרעי אמר כי "הטענה העיקרית של השופט שטיין הינה שמדובר ב'קהל שבוי' של הרב ועל כן יש להגביל את חופש הביטוי שלו. טענה זו לא מתקבלת על הדעת כל עוד לא מחילים אותה גם על מרצים באקדמיה שאצלם הקהל שבוי הרבה יותר ונתון לחסדיהם".⁷⁸

בג"ץ עיכב את מינויו של הרב הצבאי הראשי (21.11.16)⁷⁹

בג"ץ מעכב מינוי הרב הצבאי הראשי בשל התבטאויותיו

בצעד חריג שופטי העליון הוציאו צו ביניים נגד מינויו של הרב אייל קרים בשל התבטאויות פוגעניות שלו נגד הומוסקסואלים ונשים. נשיאת העליון: "נגיד שרב צבאי יכול לומר שאפשר לאנוס נשים במלחמה, גם אז הרמטכ"ל היה ממנה אותו?"

בתמונה: כתבה באתר Ynet, פורסמה בתאריך 21.11.16

לאחר שהרמטכ"ל הודיע על מינויו של הרב אייל קרים לתפקיד הרב הצבאי הבא, עתרו זהבה גלאון, מיכל רוזין ותמר זנדברג נגד המינוי, בשל תשובות הלכתיות ואמירות שונות שהרב השמיע במהלך השנים, אשר אינן עומדות בקנה אחד עם התקינות הפוליטית. בג"ץ, בהרכב של הנשיאה מרים נאור והשופטים סלים ג'ובראן וניל הנדל, הוציא צו על תנאי שבו קצב למשיבים שלושה ימים כדי לבוא ולטעון מדוע לא יפסול בית המשפט את מינויו של הרב קרים.⁸⁰

בין האמירות שבגינן יצא הקצף על הרב קרים, הייתה האמירה כי הומוסקסואל הוא "אדם חולה או בעל מום שיש מצווה לאהוב אותו, לתמוך בו ולעזור לו להיחלץ ממצבו, עם הרבה רגישות וסבלנות". לדברי הרב, בעלי "נטיות הפוכות יכולים להילחם בהן ולעקור אותן... לאדם יש בחירה חופשית לחיות על פי הטבע".⁸¹

רק לאחר שהרב קרים פרסם תצהיר מפורט שבו התנצל וחזר בו מהאמירות השונות שיוחסו לו, הודיע בית המשפט שהוא מוכן לקבל את המינוי.⁸²

בג"ץ כפה על הרבנות לאפשר טבילת נשים ללא בלנית (19.09.16)⁸³

התערבות ברוטאלית של בג"צ: יפורסמו תקנות חדשות למקווה

לאחר פסק המקוואות שהעניק בג"צ לפני שלושה חודשים, ומהחשש להחלטה מחמירה שתפגע באופן חמור בטהרת הבית היהודי, יפרסם משרד הדתות חוזר מנכ"ל הצפוי לשנות את הסטנדרטים במקוואות בישראל • החוזר החדש - וכל הפרטים

בתמונה: כתבה באתר 'בחדרי חרדים', פורסמה בתאריך 23.09.16

בעתירת ארגון 'עיתים', ובהרכב שכלל את השופטים אסתר חיות, מני מזוז וענת ברון, התערב בג"ץ בסדרי המקוואות וקבע שתתאפשר טבילת נשים במקוואות ללא בלנית או מלווה, למרות הבעיה ההלכתית שבדבר.

הרבנות הראשית הודיעה כי נוכחות הבלנית בטבילה היא הכרחית, ובלעדיה עלולים להיווצר מכשולים חמורים הפוסלים את הטבילה.⁸⁴ הרבנות הורתה למועצות הדתיות להציב שלטים במקוואות שיבהירו כי נוכחות הבלנית בעת הטבילה היא חובה הלכתית.⁸⁵

בג"ץ מביע עמדה "הלכתית" המנוגדת לעמדת מרבית רבני ישראל (31.01.19)⁸⁶

מוריה שלי היא מלש"בית שעתרה לבג"ץ בבקשה לקבל פטור משירות צבאי מטעמי דת. בתחילת הדרך רצתה הצעירה להתגייס לצה"ל, ואף סיימה בהצטיינות קורס קדם-צבאי. בהמשך היא התחרטה והגישה תצהיר לפטור גיוס, אך עשתה זאת באיחור עפ"י הנהלים לקבלת פטור זה. בג"ץ דחה את עתירתה בטענה שהנימוקים שהציגה לביסוס עמדתה (נימוקים שלא נרחיב בהם במסגרת דוח זה) אינם מצדיקים מתן פטור זה.

אך מעבר לטיעונים המנהליים שבגינם דחה בג"ץ את העתירה, הביעו השופטים את עמדתם בסוגיה ההלכתית-תורנית העומדת ביסוד שאלת שירות הבנות הדתיות בצה"ל, וקבעו כי אין סתירה אינהרנטית בין אורח חיים דתי לבין שירות בנות בצה"ל. זאת בניגוד לעמדת הרבנות הראשית לישראל ועמדת רוב רבני ישראל בהלכה זו.⁸⁷

פרופ' בנימין בראון פרסם מאמר דעה באתר 'המכון הישראלי לדמוקרטיה', שבו התייחס לפסיקת בג"ץ זו, אותה הוא הגדיר "בעייתית ומסוכנת". לדבריו, "אם יש מספיק רבנים הסבורים ששירות צבאי אסור על פי ההלכה, דרישתה של החיילת לפטור לגיטימית. שום שופט עליון ככל שיהיה, אינו יכול להגיד לה כי 'אין סתירה אינהרנטית' בין רצונה לשמור את ההלכה לבין השירות הצבאי". בהמשך דבריו תוקף בראון את המקורות שעליהם הסתמך בג"ץ בפסיקה "הלכתית" זו: "לא גמרא, לא רמב"ם ולא שולחן ערוך", אלא ציטוט מדברי השופט שמגר והתבססות על העובדה שישנן דתיות המתגייסות

לצה"ל, "אלה הם מקורות ההלכה, בעיני בית המשפט העליון של היום". בדבריו התייחס בראון להקשר שבו נאמרו דברי השופט שמגר ולעובדה ביחס לגיוס דתיות לצה"ל, והסביר מדוע קשה למצוא בהם נימוק משפטי לקביעה של השופטים, ולא רק בהקשר ההלכתי-דתי.⁸⁸ פסיקת בג"ץ בעתירה זו (בג"ץ 5480/18) התקבלה פה אחד בהרכב של שלושה שופטים: יעל וילנר, יצחק עמית ועופר גרוסקופף.⁸⁹

התערבות באורחות חייו של הציבור הדתי והחרדי

בג"ץ שוקל לבטל את מסלולי הלימוד בהפרדה באקדמיה⁹⁰

לפני שנים אחדות יזם המל"ג מסלול לימודים בהפרדה באקדמיה, במטרה לשלב חרדים בהשכלה הגבוהה ובשוק העבודה. בשנת 2017 עתרה ד"ר יופי תירוש בצירוף אישים נוספים נגד מסלולי לימוד אלה. בהמשך הצטרפו לעתירתה של תירוש כידידי בית המשפט גם 'קולך', 'המרכז הרפורמי לדת ומדינה', 'האגודה לזכויות האזרח בישראל', ארגונים מובילים מנתמכי 'הקרן החדשה לישראל', וגופים נוספים.⁹¹

בהצטרפותן כידידות בית המשפט טענו 'קולך' ו'מרכז צדק לנשים' כי "הפרדה מגדרית לעולם אינה מעשה ניטרלי", ו"מנסיון העשיר של המגילות... עולה כי הפרדה על בסיס מין יוצרת תבנית שפוגעת בנשים במספר דרכים: א. ביסוס סטראוטיפים. ב. העלמת נשים והשתקתן. ג. החפצת נשים. ד. הכפפת נשים לגברים. ה. סמל לתיאוקרטיה".⁹²

עו"ד צפנת נורדמן, נציגת ארגון 'שוברות שוויון' אשר הצטרף כידיד בית המשפט מטעם המשיבים, אמרה כי בעיני העותרות "ההפרדה בהכרח פוגעת בשוויון, גם כאשר בני שני המינים זוכים לתנאים זהים לחלוטין, וגם כאשר ההפרדה רצונית לחלוטין ומתקיימת לצד מסלולים 'רגילים' לרוב". לדבריה, העתירה אינה "מאבק למען זכויות אדם, להיפך: העתירה נגד ההפרדה היא אנטי ליברלית, ומבקשת לפגוע בחירויות יסוד בשם תיאוריות חברתיות מהפכניות".⁹³

בדיון שהתקיים בבג"ץ ב-21.07.20, לפני הרכב של חמישה שופטים, הציע השופט מלצר פתרון המנציח את תפיסת העותרות שהפרדה שווה אפליה: במקום מסלולי לימוד נפרדים להציע לחרדים ללמוד באקדמיה באמצעות הזום.⁹⁴ מאז הדיון ביולי הגישה המדינה עדכון לעמדתה בנושא, העותרים הגיבו עליו, וכעת (פברואר 2021) ממתינים להחלטת השופטים בסוגיה זו.

בג"ץ פסל את חוק הגיוס של הכנסת (12.09.17)⁹⁵

בפברואר 2012 פסל בג"ץ את חוק טל, שהסדיר את מעמד האברכים ואת גיוס החרדים לצה"ל, וקבע כי המדינה לא תוכל להאריך אותו עם פקיעת תוקפו באוגוסט של אותה שנה. בעקבות זאת במרס 2014 חוקקה הכנסת תיקון לחוק הגיוס, ובנובמבר 2015 היא חוקקה תיקון נוסף בתיאום עם המפלגות החרדיות, שכלל בין היתר דחייה לשנים אחדות של האפשרות להטיל סנקציות פליליות על בחורי ישיבה שלא יתגייסו.⁹⁶

נגד חלק מהתיקונים הוגשו עתירות לבג"ץ, וביניהן: עתירה מטעם מפלגת יש עתיד בראשות יאיר לפיד והתאחדות הסטודנטים (בג"ץ 8017/15) ואחת מטעם התנועה למען איכות השלטון (בג"ץ 1877/14).⁹⁷

השופטים איחדו בין העתירות, וברוב של שמונה שופטים נגד אחד פסלו את ההסדר כולו, ללא הבחנה בין התיקונים השונים לחוק. עוד קבע בג"ץ שאם לא יחוקק חוק חדש שיעמוד במבחן בג"ץ בתוך שנה, מעמד בני הישיבות יתבטל ובעצם על כל בחור ישיבה בן 18 תחול חובת גיוס.⁹⁸ השופטת מרים נאור, נשיאת העליון דאז ונציגת השופטים שהכריעו לפסילת החוק, כתבה: "כל הסדר שיקבע המחוקק בסוגיה זו חייב להציב מטרה ברורה של קידום השוויון בנטל הגיוס ולהתוות מסלול ברור וישים להגשמתה... נדרשים מעשים של ממש".⁹⁹ השופט נועם סולברג, שבדעת יחיד התנגד לפסילה, כתב: **"עוד לא הגיעה השעה לעשות שימוש ב'נשק יום הדין' - ביטול פסיקתי של חוק שנתקבל בחקיקה ראשית של הכנסת... ראשיתה של הסוגיה שהונחה לפתחנו איננה אפוא בעולם המשפט, גם לא אחריתה. המשפט הוא שחקן, אחד מני רבים, אך לכוחו משמעות מוגבלת. הכרה בכך היא נקודת המוצא"**.¹⁰⁰

פסילת החוק על ידי בג"ץ והקושי בניסוח חוק חדש הובילו להקדמת הבחירות (הבחירות הראשונות של שנת 2019), וכן היוו גורם נוסף בקושי להקים ממשלה ובסבבי הבחירות החוזרים ונשנים מאז ועד עתה. בשל המצב הפוליטי האריך בג"ץ את תוקפו של החוק שפסל לפרקי זמן קצובים נוספים. ב-03.11.20 הודיע בג"ץ שהחוק יבוטל סופית כעבור שלושה חודשים.¹⁰¹

בג"ץ ביטל את החלטת הממשלה להעניק הבטחת הכנסה מוגבלת לאברכים (25.05.14)¹⁰²

בעקבות פסק דין קודם של בג"ץ בנושא זה, הוקמה ועדת גבאי שהמלצותיה קיבלו תוקף בהחלטת ממשלה בדצמבר 2010, לפיה תשולם קצבת הבטחת הכנסה לאברכים למשך כמה שנים, תוך הגבלות מסוימות. התנועה הרפורמית והתנועה הקונסרבטיבית, ארגון 'ישראל חופשית', 'חידוש', התאחדות הסטודנטים וגופים אחרים, עתרו לבג"ץ נגד החלטה זו. בג"ץ, בהרכב של שבעה שופטים (בג"ץ 616/11), ביטל את החלטת הממשלה בנושא זה. יש לציין כי ביטול חוק או החלטת ממשלה הוא פעולה תקיפה ביותר, שגם בג"ץ משתדל לצמצם את השימוש בה למקרים חריגים.¹⁰³ עו"ד אורלי ארז לחובסקי, נציגת העותרים, בירכה על פסק הדין ואמרה: "בית משפט העליון קבע כי לא ניתן להשלים עם אפלייתם לטובה של אברכי כוללים...".¹⁰⁴ ח"כ מוזס התייחס לסוגיית האפליה ואמר: "המדינה מממנת את הסטודנטים פי כמה מהאברכים, אבל כשמדובר בחרדים שוכח ביהמ"ש את אפלייתם לרעה, האם ההחלטה לפטור ממע"מ על דירה, גם תוגדר כחוסר שוויון?". בהתייחסותו לפסיקת בג"ץ אמר ח"כ אייכלר: "עם הנצח לא ישכח ולא יסלח לאלה שבכוח שלטון הכוח רודפים את החפצים ללמוד תורת ישראל בארץ ישראל".¹⁰⁵

בג"ץ נגד תחנת הרדיו 'קול ברמה'¹⁰⁶

ארגון 'קולך' עתר לבית המשפט המחוזי נגד תחנת הרדיו 'קול ברמה', בטענה להדרת נשים בשידורי התחנה. יש לציין שהרשות השנייה החלה משנת 2011 בהליך שחייב את התחנה להשמיע נשים בשידוריה, הליך שאפשר את הארכת הזיכיון של התחנה לכמה שנים נוספות. למרות זאת, בית המשפט החל בהליך משפטי בשנת 2014, בעקבות עתירת 'קולך' באותה שנה, כשבעצם אשמת "הדרת הנשים" משידורי התחנה שבה עסק בית המשפט התייחסה לעבר, לשנים 2009-2011, ואף שמאז כבר נכפתה

מדיניות אחרת שחייבה את התחנה להשמיע נשים. בסופו של הליך, בית המשפט הרשיע את התחנה ואף הטיל עליה קנס כספי גדול: התחנה חויבה לשלם מיליון ₪ לטובת הציבור, להעצמת נשים מסורתיות וחרדיות + 100 אלף ₪ עבור 'קולך' (50 אלף ₪ כגמול + 50 אלף ₪ עבור הוצאות משפט ושכר טרחה).

התחנה עתרה לבית המשפט העליון נגד פסיקת המחוזי. ב-09.12.15 אישר העליון, בהרכב של השופטים יורם דנציגר, אסתר חיות ודפנה ברק-ארז, את פסיקת המחוזי וגיבה את הרשעת 'קול ברמה', למעט שינויים נקודתיים.¹⁰⁷ בהמשך, עתרו שני הצדדים שוב לעליון ביחס לגובה הקנס: 'קולך' דרשה להגדיל את הקנס ל-17 מיליון ₪ ולהגדיל את התשלום המגיע לה. 'קול ברמה' מצידה טענה שהקנס הנוכחי גבוה מאוד ביחס לקבוצת הנשים שכביכול נפגעה ממנה. בית המשפט העליון המליץ לשני הצדדים למשוך את עתירותיהם ולקבל את פסיקת המחוזי - אך במקביל חייבו את התחנה בתשלום כבד יותר עבור 'קולך': גמול בסך 80 אלף ₪ + 250 אלף ₪ להוצאות משפט ושכר טרחה.

התערבותו של בית המשפט בעתירה זו הייתה תקדימית, שכן לראשונה התאפשרה הגשת תביעה ייצוגית ללא כל מעורבות מצד יחידים הרואים עצמם כחלק מהנפגעים - דהיינו: אף שארגון 'קולך' כלל לא נפגע באופן אישי מהתביעה שהעלה.¹⁰⁸

ב-20.09.18 ניתן פסק דין בית המשפט המחוזי בנושא זה, לאחר שהעליון החזיר את העתירה למחוזי ואישר את הקנסות הגבוהים נגד 'קול ברמה'.¹⁰⁹

סיכום

במסמך זה ראינו כי בעשור האחרון התרחשה פגיעה חמורה ביסודות מרכזיים של המדינה היהודית באמצעות בג"ץ. פגיעה זו כללה את הנושאים הבאים: היתר להכנסת חמץ לבתי החולים בפסח, דבר שאילץ את הרבנות להודיע כי היא תתקשה לשמור על הכשרות בבתי החולים, פגיעה בסמכות בתי הדין לבירור זהות יהודית ולמניעת התבוללות, פתיחת עסקים ומסחר בשבת, כפיית המדינה לממן "רבנים" רפורמים וכפיית המועצות הדתיות להטביל "גרים" רפורמים במקוואות שלהן, ועוד.

ניכר כי פעילותו של בג"ץ בתחומים אלה נעשית ברוח האקטיביזם השיפוטי שהתחזק בשנים האחרונות. סוגיית נשות הכותל, למשל, כסוגיה שנדונה בבג"ץ בהקשרים שונים מזה שלושה עשורים, ממחישה את השינוי: במחצית הראשונה של שנות התשעים, השופט שמגר בחר לדחות את עתירת נשות הכותל, תוך שהוא ממליץ לממשלה להקים ועדה שתבדוק את הנושא כדי לאפשר גישה לכותל בד בבד עם צמצום הפגיעה ברגשות המתפללים. לעומת זאת, בשנים האחרונות בג"ץ התערב פעמים רבות בסוגיה זו: פעל לשינוי הסדרים בכותל ולצמצום כוחו של רב הכותל, יצר לחץ שהוביל להחלטת הממשלה על מתווה הכותל, וכיום, לאחר שהממשלה החליטה להקפיא אותו - בג"ץ לוחץ ונוזף בממשלה על אי קיומו. האקטיביזם מצד בג"ץ בנושאי דת ומדינה כלל גם פסילת חוקים והחלטות ממשלה. כחלק מכך, בג"ץ פסל את חוק האימוץ וחייב את הכנסת לחוקק חוק חדש שמאפשר פונדקאות ללהט"ב תוך שנה, הורה לאפשר הצגת תעודות כשרות ללא פיקוח הרבנות (ללא המילה כשר) - דבר המנוגד לחוק הכשרות ולתכליתו אף לדעת השופט אליקים רובינשטיין, פסל את חוק הגיוס של הכנסת ופסל את החלטת הממשלה למתן הבטחת הכנסה מוגבלת לאברכים.

אנו מקווים כי מסמך זה יסייע בתהליך פקחת העיניים ביחס לבג"ץ בכלל, וביחס לפעילותו נגד ערכי המדינה היהודית בפרט.

הערות שוליים

- 1 https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A0%D7%A9%D7%95%D7%AA_%D7%94%D7%9B%D7%95%D7%AA%D7%9C#cite_note-%D7%A4%D7%A1%22%D7%93_%D7%A8%D7%90%D7%A9%D7%95%D7%9F-11
- 2 <https://www.womenofthewall.org.il/he/%D7%90%D7%96-%D7%9E%D7%94-%D7%91%D7%A2%D7%A6%D7%9D-%D7%A4%D7%A1%D7%A7-%D7%91%D7%92%D7%A5>
- 3 <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4759780,00.html>
- 4 https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%9E%D7%AA%D7%95%D7%95%D7%94_%D7%94%D7%9B%D7%95%D7%AA%D7%9C#cite_note-2
- 5 <https://www.womenofthewall.org.il/he/%d7%94%d7%9e%d7%90%d7%91%d7%a7-%d7%94%d7%9e%d7%a9%d7%a4%d7%98%d7%99>
- 6 <https://www.kikar.co.il/218484.html>
- 7 <https://www.ynet.co.il/news/article/S1xNnaCuv>
- 8 <https://www.israelhayom.co.il/article/42509>
- 9 https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\05\440\089\t37&fileName=05089440_t37.txt&type=4
- 10 https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\10\750\058\t33&fileName=10058750_t33.txt&type=4
- 11 להלן כמה כתובות שפורסמו באתרי החדשות לאחר פסיקת בג"ץ זו:
<https://www.inn.co.il/news/316075> : ערוץ 7
<https://www.haaretz.co.il/news/law/.premium-1.2849501> : הארץ
<https://www.kikar.co.il/192707.html> : כיכר השבת
- 12 <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\580\034\g24&fileName=17034580.G24&type=4>
- 13 שם. בג"ץ 3458/17
- 14 <https://www.inn.co.il/news/349319>
- 15 <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\580\034\g24&fileName=17034580.G24&type=4>
- 16 שם.
- 17 https://www.gov.il/he/departments/Units/jewish_identity_administration
- 18 בג"ץ 2758/17
- 19 <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\580\027\b09&fileName=17027580.B09&type=4>
- 20 [#/https://www.zehut.co.il/%D7%90%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA](https://www.zehut.co.il/%D7%90%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA)
- 21 בג"ץ 4640/19 : <https://supreme.court.gov.il/Pages/fullsearch.aspx>
- 22 <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\400\046\k11&fileName=19046400.K11&type=4>
- 23 <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\19\400\046\k11&fileName=19046400.K11&type=4>
- 24 <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001197507>
- 25 שם.
- 26 <https://www.calcalist.co.il/marketing/articles/0,7340,L-3718747,00.html>
- 27 <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\710\057\m15&fileName=17057710.M15&type=4>

<https://www.msn.com/he-il/news/other/%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%A7%D7%91%D7%A2-%D7%9B%D7%99-%D7%99%D7%A9-%D7%9C%D7%90%D7%A4%D7%A9%D7%A8-%D7%9C%D7%96%D7%95%D7%92%D7%95%D7%AA-%D7%97%D7%93-%D7%9E%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%94%D7%91%D7%99%D7%90-%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%91%D7%94%D7%9C%D7%99%D7%9A-%D7%A4%D7%95%D7%A0%D7%93%D7%A7%D7%90%D7%95%D7%AA/ar-BB10tQZc> 28
 ש.מ. 29
<https://www.calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3721358,00.html> 30
[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\170\032/V08&fileName=16032170.V08&type=4](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\170\032\V08&fileName=16032170.V08&type=4) 31
<https://www.msn.com/he-il/news/other/%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%A7%D7%91%D7%A2-%D7%9B%D7%99-%D7%99%D7%A9-%D7%9C%D7%90%D7%A4%D7%A9%D7%A8-%D7%9C%D7%96%D7%95%D7%92%D7%95%D7%AA-%D7%97%D7%93-%D7%9E%D7%99%D7%A0%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%9C%D7%94%D7%91%D7%99%D7%90-%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%91%D7%94%D7%9C%D7%99%D7%9A-%D7%A4%D7%95%D7%A0%D7%93%D7%A7%D7%90%D7%95%D7%AA/ar-BB10tQZc> 32
[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\09\430\003/e12&fileName=09003430_e12.txt&type=4](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\09\430\003\e12&fileName=09003430_e12.txt&type=4) 33
<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000588481.14.09.10> העתירה התקבלה ב- 34
[/https://www.kolhair.co.il/jerusalem-news/135874](https://www.kolhair.co.il/jerusalem-news/135874) 35
https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\13\290\001\s05&fileName=13001290_s05.txt&type=4 36
 ש.מ. 37
<https://supreme.court.gov.il/Pages/fullsearch.aspx> https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%91%D7%92%D7%A5_%D7%A4%D7%9C%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%AA_%D7%A0%D7%92%D7%93_%D7%91%D7%99%D7%AA_%D7%94%D7%93%D7%99%D7%9F_%D7%94%D7%A8%D7%91%D7%A0%D7%99_%D7%91%D7%97%D7%99%D7%A4%D7%94 38
<https://www.inn.co.il/news/442573> <https://www.torathamedina.org/blank-4/%D7%94%D7%94%D7%97%D7%9C%D7%98%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%AA%D7%9E%D7%95%D7%94%D7%95%D7%AA-%D7%A1%D7%91%D7%99%D7%91-%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%94%D7%91%D7%95%D7%92%D7%93%D7%AA> 39
https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%91%D7%92%D7%A5_%D7%A4%D7%9C%D7%95%D7%A0%D7%99%D7%AA_%D7%A0%D7%92%D7%93_%D7%91%D7%99%D7%AA_%D7%94%D7%93%D7%99%D7%9F_%D7%94%D7%A8%D7%91%D7%A0%D7%99_%D7%91%D7%97%D7%99%D7%A4%D7%94 40
<https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\370\085\v08&fileName=18085370.V08&type=4> 41
<https://www.torathamedina.org/blank-4/%D7%94%D7%94%D7%97%D7%9C%D7%98%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%AA%D7%9E%D7%95%D7%94%D7%95%D7%AA-%D7%A1%D7%91%D7%99%D7%91-%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%94%D7%91%D7%95%D7%92%D7%93%D7%AA> 42
 בקשת ההצטרפות של ארגון 'בוחרים במשפחה': <https://www.inn.co.il/news/442573> חיות דחתה את בקשת ארגון זה במילים הבאות וללא כל הסבר נוסף: "לא ראיתי מקום להיענות לבקשה להצטרף לעתירה והיא נדחתה". 43
<https://www.torathamedina.org/blank-4/%D7%94%D7%94%D7%97%D7%9C%D7%98%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%AA%D7%9E%D7%95%D7%94%D7%95%D7%AA-%D7%A1%D7%91%D7%99%D7%91-%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%94%D7%91%D7%95%D7%92%D7%93%D7%AA> 44
<https://www.inn.co.il/news/465561>

- 45 עו"ד שמחה רוטמן מסביר כי לבג"ץ אין סמכות לערער על פסיקת ערכאה מקבילה (בית דין רבני, בית דין לענייני
עבודה וכו'). בסמכות בג"ץ לוודא שבית הדין הרבני עסק בנושא שבסמכותו ולא בנושא אחר, אך כאן כלל אין שאלה
כזו, וברור שמדובר בערעור: <https://www.torathamedina.org/blank-4/%D7%94%D7%94%D7%97%D7%9C%D7%98%D7%95%D7%AA-%D7%94%D7%AA%D7%9E%D7%95%D7%94%D7%95%D7%AA-%D7%A1%D7%91%D7%99%D7%91-%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%94%D7%91%D7%95%D7%92%D7%93%D7%AA>
- <https://www.haaretz.co.il/news/law/1.4548768> 46
- <https://supreme.court.gov.il/Documents/3660-17.pdf> 47
- <https://www.kipa.co.il/%D7%97%D7%93%D7%A9%D7%95%D7%AA/%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%94%D7%9B%D7%A8%D7%99%D7%A2-%D7%94%D7%A2%D7%91%D7%95%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%91%D7%92%D7%A9%D7%A8-%D7%99%D7%94%D7%95%D7%93%D7%99%D7%95%D7%AA-%D7%92%D7%9D-%D7%91%D7%A9%D7%91%D7%AA> 48
- כתבה נוספת בנושא ב-Ynet: <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5451126,00.html>
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\130\017\ e07&fileName=20017130.E07&type=4> 49
- כתבות בנושא זה: <https://www.srugim.co.il/508148-%D7%94%D7%A8%D7%91%D7%A0%D7%95%D7%AA-%D7%AA%D7%A1%D7%91%D7%99%D7%A8-%D7%90%D7%99-%D7%9E%D7%AA%D7%9F-%D7%94%D7%9B%D7%A9%D7%A8-%D7%9C%D7%9E%D7%A1%D7%A2%D7%93%D7%95%D7%AA-%D7%A4%D7%AA%D7%95%D7%97%D7%95>
- <https://www.bahazit.co.il/%D7%91%D7%92%D7%A5-%D7%9C%D7%A8%D7%94%D7%A8-%D7%9C%D7%94%D7%A2%D7%A0%D7%99%D7%A7-%D7%9B%D7%A9%D7%A8%D7%95%D7%AA-%D7%9C%D7%A2%D7%A1%D7%A7%D7%99%D7%9D-%D7%94%D7%A4%D7%AA%D7%95%D7%97%D7%99%D7%9D>
- <https://toravoda.org.il/%D7%98%D7%9E%D7%A4%D7%9C%D7%98-%D7%97%D7%91%D7%A8%D7%99-%D7%94%D7%A0%D7%94%D7%9C%D7%94-%D7%95%D7%A2%D7%95%D7%91%D7%93%D7%99%D7%9D> 50
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\20\130\017\ e07&fileName=20017130.E07&type=4> 51
- <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4785848,00.html> 52
- <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4785848,00.html> 53
- שם. 54
- <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4785876,00.html> 55
- שם. 56
- שם. 57
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\260\050\ c16&fileName=16050260.c16&type=4> 58
- <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5015789,00.html> 59
- <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5015789,00.html> 60
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\260\050\ c16&fileName=16050260.c16&type=4> 61
- <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5015704,00.html> 62
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\260\050\ c16&fileName=16050260.c16&type=4> 63
- <https://www.ynet.co.il/judaism/article/ryeCHIOAw> 64
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\18\500\015\ m27&fileName=18015500.M27&type=4> 65

- שם, עמוד 42. 66
- שם, עמוד 55. 67
- <https://www.inn.co.il/news/463770> 68
- <https://www.haaretz.co.il/news/law/1.9439345> 69
- <https://www.ynet.co.il/judaism/article/ryeCHIOAw> 70
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\830\064\v29&fileName=17064830.V29&type=4> 71
- <https://www.ynet.co.il/judaism/article/H184pVZcP> 72
- הדברים נכתבו ע"י הרב אליהו מימון עבור דוח זה של ארגון 'חותם' (31.01.21). 73
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\17\830\064\v29&fileName=17064830.V29&type=4> 74
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\500\071\F37&fileName=16071500.F37&type=4> 75
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\500\071\F37&fileName=16071500.F37&type=4> 76
- <https://www.srugim.co.il/491686-%d7%94%d7%a8%d7%91-%d7%90%d7%9c%d7%99%d7%94%d7%95-%d7%a2%d7%9c-%d7%a4%d7%a1%d7%99%d7%a7%d7%aa-%d7%91%d7%92%d7%a6-%d7%a0%d7%92%d7%93%d7%95-%d7%9c%d7%90-%d7%90%d7%a4%d7%a1%d7%99%d7%a7-%d7%9c%d7%95> 77
- <https://www.inn.co.il/news/451438> 78
- https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\280\059\c03&fileName=16059280_c03.txt&type=4 79
- https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\280\059\c03&fileName=16059280_c03.txt&type=4 80
- <https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4882086,00.html> 81
- https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\280\059\c07&fileName=16059280_c07.txt&type=4 82
- https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\15\220\050\v19&fileName=15050220_v19.txt&type=4 83
- <https://www.bhol.co.il/news/769705> 84
- <https://news.walla.co.il/item/2972773> 85
- <https://marriage-il.com/%D7%91%D7%92%D7%A6-5480-18-%D7%9E%D7%95%D7%A8%D7%99%D7%94-%D7%A9%D7%9C%D7%99-%D7%A0-%D7%9E%D7%A4%D7%A7%D7%93-%D7%9E%D7%99%D7%98%D7%91-%D7%95-%D7%90%D7%97-31-01-2019> 86
- שם. 87
- <https://www.idi.org.il/articles/25917> 88
- שם. 89
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\100\080\k54&fileName=16080100.K54&type=4> 90
- <https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\16\100\080\k54&fileName=16080100.K54&type=4> 91
- <https://www.cwj.org.il/orc/597> 92
- [/https://www.makorrishon.co.il/opinion/248311](https://www.makorrishon.co.il/opinion/248311) 93

[/https://www.makorrishon.co.il/news/249683](https://www.makorrishon.co.il/news/249683) 94
[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\14\770\018/](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\14\770\018/C29&fileName=14018770.C29&type=4) 95
https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%91%D7%92%D7%A5_%D7%97%D7%95%D7%A7_%D7%94%D7%92%D7%99%D7%95%D7%A1#cite_note-%D7%A4%D7%A1%D7%A7_%D7%94%D7%93%D7%99%D7%9F-1 96
[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\14\770\018/](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\14\770\018/C29&fileName=14018770.C29&type=4) 97
<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5015680,00.html> 98
<https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5015680,00.html> 99
[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\14\770\018/](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\14\770\018/C29&fileName=14018770.C29&type=4) 100
<https://www.haaretz.co.il/news/politics/1.9285896> 101
[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\11\160\006/](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\11\160\006/t16&fileName=11006160_t16.txt&type=4) 102
<https://www.idi.org.il/articles/22273> 103
 בפרסום זה של המכון הישראלי לדמוקרטיה מוזכרים 20 מקרים שבהם בג"ץ פסל חוקים: קאות ע"י בג"ץ בפברואר 2020, פסיקה המוזכרת בדוח הנוכחי.
<https://www.haaretz.co.il/news/law/1.2330951> 104
[/https://www.jdn.co.il/news/israel/353139](https://www.jdn.co.il/news/israel/353139) 105
https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A4%D7%A1%D7%A7_%D7%93%D7%99%D7%9F_%D7%A7%D7%95%D7%9C%D7%9A%D7%A0%D7%92%D7%93_%D7%A8%D7%93%D7%99%D7%95_%D7%A7%D7%95%D7%9C_%D7%91%D7%A8%D7%9E%D7%94%D7%9C%D7%99%D7%95%D7%9F_1-0 106
[https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\14\970\068/](https://supremedecisions.court.gov.il/Home/Download?path=HebrewVerdicts\14\970\068/w06&fileName=14068970_w06.txt&type=4) 107
https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A4%D7%A1%D7%A7_%D7%93%D7%99%D7%9F_%D7%A7%D7%95%D7%9C%D7%9A%D7%A0%D7%92%D7%93_%D7%A8%D7%93%D7%99%D7%95_%D7%A7%D7%95%D7%9C_%D7%91%D7%A8%D7%9E%D7%94%D7%9C%D7%99%D7%95%D7%9F_1-0 108
https://www.nevo.co.il/psika_html/mechozi/ME-12-08-23955-33.htm 109

בהוצאת חותם - יהדות על סדר היום (ע"ר)

ת.ד. 11 ניצן מיקוד: 7928700

טל': 0733904102

דוא"ל: office@chotam.org.il

אתר: www.chotam.org.il

© כל הזכויות שמורות